

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर I

पेपर १ - विषय - समाजशास्त्रीय विचार परंपरा

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. समाजशास्त्राच्या विकासात सामाजिक आणि आर्थिक बलांच्या भूमिकेचे परिक्षण करा?
२. प्रत्यक्षवादाची व्याख्या करा. समाजशास्त्राच्या विकासात त्याच्या भूमिकेचे परिक्षण करा?
३. जैविक सादृश्यतेवर हर्बर्ट स्पेन्सरच्या दृष्टिकोनाची चर्चा करा?
४. सामाजिक तथ्यांची व्याख्या करा. आणि त्याची वैशिष्ट्ये आणि महत्त्वाची चर्चा करा?
५. समाजशास्त्रीय सिध्दांताच्या विकासात बौद्धिक बलांच्या भूमिकेची चर्चा करा?
६. ऑगस्त कॉम्ट द्वारा प्रतिपादित सामाजिक स्थितिकीत आणि सामाजिक गतिकीची चर्चा करा?
७. पवित्र आणि अपवित्रतेच्या विशेष संदर्भात धर्मावर दुर्खीमच्या दृष्टिकोनाची चर्चा करा?
८. हर्बर्ट स्पेन्सरद्वारा प्रतिपादित सामाजिक उत्क्रांतीच्या प्रतिक्रियेला स्पष्ट करा?
९. समाजशास्त्राच्या उद्याच्या परिस्थितीचा आढावा घ्या?
१०. सामाजिक विचार म्हणजे काय? त्यांच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा?
११. समाजशास्त्राच्या उद्यामधील औद्योगिक क्रांतीची भूमिका स्पष्ट करा?
१२. फ्रेंच क्रांती समाजशास्त्रीय विचारनिर्माण करण्यास कारणीभूत ठरली चर्चा करा करा?
१३. समाजशास्त्र आणि समाजशास्त्रीय सिध्दांताच्या विकासामध्ये सामाजिक आर्थिक आणि राजकीय शक्तीच्या योगदानाची चर्चा करा?
१४. ऑगस्त कॉम्टचे प्रत्यक्षवादावरील विचार स्पष्ट करा?
१५. ऑगस्त कॉम्ट यांनी सांगितलेले विज्ञानाचे वर्गीकरण स्पष्ट करा?
१६. ऑगस्त कॉम्ट यांनी समाजशास्त्र संदर्भात मांडलेल्या विचारांचा आढावा घ्या?
१७. मनवी प्रगतीच्या अवस्थांच्या कॉम्टच्या दृष्टिकोनातून विचार स्पष्ट करा?
१८. हर्बट स्पेन्सरने मांडलेल्या उत्क्रांतीवादाच्या सिध्दांताची चर्चा करा?
१९. सावयवी सिध्दांतासंदर्भात स्पेन्सरचे विचार स्पष्ट करा?
२०. स्पेन्सरने सांगितलेल्या मानवी समाजाचे प्रकार स्पष्ट करा?
२१. दुर्खीमची पध्दतीशास्त्राविषयीची संकल्पना स्पष्ट करा?
२२. सामाजिक शास्त्राच्या पध्दतीशास्त्रास दुर्खीमने दिलेल्या योगदानाचे परिक्षण करा?
२३. सामाजिक तथ्याविषयी दुर्खीमचे विचार स्पष्ट करा?
२४. दुर्खीमच्या श्रमविभाजनाचा सिध्दांत स्पष्ट करा?
२५. दुर्खीमने मांडलेल्या एक्याच्या सिध्दांताची चर्चा करा?
२६. दुर्खीमच्या धर्मविषयक विचाराचा आलोचनात्मक आढावा घ्या?
२७. दुर्खीमने धर्माच्या सामाजशास्त्रात दिलेले योगदान स्पष्ट करा?

२८. दुर्खीमच्या मते धर्म म्हणजे काय? धर्माची उत्पत्ती का व कशी झाली असावी? दुर्खीमचा धर्मविषयक सिध्दांत स्पष्ट करा?
२९. एमिल दुर्खीमचे आत्महत्याविषयक सामाजिक विचार स्पष्ट करा?
३०. 'आत्महत्या हि सामाजिक घटना आहे' या विधानाचे दुर्खीमच्या दृष्टिकोनातून परिक्षण करा?
३१. दुर्खीमच्या आत्महत्येचा सिध्दांत स्पष्ट करून आत्महत्येचे प्रमुख प्रकार अथवा कारणे सांगा?
३२. दुर्खीमने समाजशास्त्राच्या क्षेत्रात कोणते महत्त्वाचे योगदान केले आहे याची चर्चा करा?

खालीलपैकी सर्व प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

टिपा लिहा:-

१. आध्यात्मिक अवस्था
२. विज्ञानांचे सोपान
३. सैनिक समाज
४. अहंवादी आत्महत्या
५. विवेकवाद
६. प्रयोगवाद किंवा अनुभववाद
७. मानवतावाद
८. आदर्शवाद
९. सर्व वस्तू चेतनावद
१०. अनेकेश्वरवाद
११. ऐकेश्वरवाद
१२. प्रेतवाद किंवा जिवीत सत्तावाद
१३. बंधन
१४. बाह्यता व्यक्तीबाह्यता
१५. टोटमवाद

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर I

पेपर - २ विषय - सामाजिक गुणात्मक पध्दती

दिर्घउत्तरी प्रश्न -

१. सामाजशास्त्राच्या विकासात सामाजिक आणि आर्थिक बलांच्या भूमिकेचे परिक्षण करा?
२. सामाजिक संशोधनाचा अर्थ सांगून सामाजिक जीवनात संशोधनाची आवश्यकता का आहे ते समजावून सांगा.
३. सामाजिक संशोधनाची उद्दीष्टे कोणती आहेत? सामाजिक संशोधनाच्या मुलभूत गृहितकांवर प्रकाश टाका.
४. सामाजिक शास्त्रातील वैज्ञानिक (शास्त्रीय) अभ्यास पध्दतीच्या विविध अवस्था (पायऱ्या) विषयी माहिती लिहा. किंवा
सामाजिक संशोधनासाठी संशोधकाला कोणकोणत्या वैज्ञानिक अवस्थातून जावे लागते त्याविषयी विस्ताराने लिहा.
५. सामाजिक शास्त्रातील वैज्ञानिक अभ्यासपध्दतीच्या मर्यादा कोणत्या आहेत ते स्पष्ट करा.
६. सामाजिक संशोधनात 'वस्तुनिष्ठता' कशाला म्हणतात? सामाजिक संशोधनात वस्तुनिष्ठतेचे महत्व (आवश्यकता) सांगून वस्तुनिष्ठ दृष्टीकोनातील प्रमुख समस्यांची चर्चा करा.
७. समस्या सुत्रण म्हणजे काय? हे सांगून संशोधन समस्या निर्धारित करण्यास सहाय्यक बाबी (कसोटया) कोणत्या आहेत ते सविस्तर सांगा.
८. गृहीतकृत्याची व्याख्या द्या आणि त्याचे स्वरूप सविस्तर रूपाने विशद करा.
९. गृहीतकृत्यांची उगमस्थाने किंवा प्रेरणास्त्रोत कोणती आहेत ते स्पष्ट करा.
१०. गृहीतकृत्याची किंवा अभ्युषगनाची सामाजिक संशोधनातील उपयुक्तता स्पष्ट करा आणि गृहितकृत्याच्या निर्मितीतील समस्या सांगा.
११. गृहितकृत्यांचे प्रकार स्पष्ट करा. गृहितकृत्याची चाचणी तुम्ही कशी कराल ते समजावून सांगा.
१२. संशोधन आराखडा म्हणजे काय? सामाजिक संशोधनात संशोधन आराखड्याचे महत्व स्पष्ट करा. किंवा
१३. संशोधन आराखडा कशाला म्हणतात? सामाजिक संशोधनात संशोधन आराखड्याची आवश्यकता का असते ते समजावून सांगा.
१४. अन्वेषणात्मक संशोधन आराखड्याच्या अर्थ सांगून त्याच्या पायऱ्या कोणत्या आहेत ते विशद करा आणि सामाजिक संशोधनातील त्याचे महत्व समजावून सांगा.
१५. वर्णनात्मक संशोधन आराखड्याचा अर्थ सांगून त्याच्या पायऱ्या कोणत्या आहेत ते विशद करा आणि सामाजिक संशोधनातील त्याचे महत्व समजावून सांगा.
१६. निदात्मक संशोधन आराखडा कशाला म्हणतात.
१७. प्रश्नावलीचा अर्थ सांगून आदर्श प्रश्नावलीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. किंवा प्रश्नावली कशाला म्हणतात? आदर्श प्रश्नावली तयार करताना संशोधकाने कोणती काळजी घेतली पाहिजे.
१८. प्रश्नावली पध्दतीच्या गुण-दोषाची चर्चा करा. किंवा प्रश्नावली पध्दतीचे मुल्यमापन करा.
१९. बंद प्रश्नावली आणि खुली प्रश्नावली कशाला म्हणतात.

२०. प्रश्नावली व मुलाखत अनुसूची यातील फरक स्पष्ट करा.
२१. मुलाखत कशाला म्हणतात? मुलाखतीचे उद्दिष्टे किंवा हेतू स्पष्ट करा.
२२. सामाजिक संशोधनात तथ्य संकलनाचे एक तंत्र या नात्याने 'मुलाखत' पध्दतीचे मुल्यमापन करा किंवा मुलाखत तंत्र पध्दतीच्या गुणदोषाची चर्चा करा.
२३. मुलाखतीच्या विविध प्रकारांविषयी माहिती लिहा.
२४. आशय विश्लेषण कशाला म्हणतात? आशय विश्लेषणाची प्रक्रिया समजावून सांगा.
२५. आशय विश्लेषणाची उद्दिष्टे सांगून पध्दतीची उपयोगिता व मर्यादा यावर प्रकाश टाका.
२६. आंतरवस्तू विश्लेषणाच्या विविध प्रकाराची माहिती लिहा. आशय विश्लेषणाच्या प्रकारावर चर्चा करा.
२७. सामाजिक सांख्यिकीय म्हणजे काय? सामाजिक संशोधनामध्ये त्याचे महत्व स्पष्ट करा.
२८. केंद्रीय प्रवृत्ती कशाला म्हणतात? SPSS चा वापर करून त्यांची गणना कशी करतात स्पष्ट करा.
२९. संख्यामान पध्दतीचे मुल्यमापन करा? किंवा संख्याशास्त्रीय पध्दतीच्या गुणदोषाची चर्चा करा.
३०. केंद्रीय प्रवृत्तीच्या मापामधील मध्याची व्याख्या सांगून त्याच्या महत्वाची चर्चा करा. किंवा मध्य म्हणजे काय त्याच्या गुण-दोषाची चर्चा करा.
३१. गणिती मध्य किंवा समांतर मध्य कशाला म्हणतात?
३२. मध्यका म्हणजे काय? मध्यकाच्या गुण-दोषाची चर्चा करा. किंवा मध्यकाचा अर्थ स्पष्ट करून त्याच्या गुण-दोषाची चर्चा करा.

टिपा लिहा:-

१. अनुसंधान नैतिकता.
२. प्रयोगात्मक संशोधन आराखडा
३. संरचनत्मक मुलाखत
४. सह-संबंध
५. मुलभूत संशोधन
६. सामाजिक सर्वेक्षण
७. वर्णनात्मक आराखडा
८. नमुना निवड पध्दती
९. असंरचित प्रश्नावली
१०. आंतरवस्तू विश्लेषणातील अंतर्भूत मान्यता व प्रवृत्ती
११. विश्लेषणातील वस्तूनिष्ठता
१२. वितरण
१३. सारणीचे नियम
१४. संस्थांचे संकेतीकरण
१५. तथ्यांचे नियम
१६. संख्यामान पध्दती

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर I

पेपर - ३ विषय - सामाजिक चळवळीचे समाजशास्त्र

दिर्घउत्तरी प्रश्न -

१६ गुण

१. सामाजिक चळवळ म्हणजे काय? समाजात सुधारणा चळवळीच्या भूमिकेची चर्चा करा?
२. सामाजिक चळवळीच्या विविध आधाराच्या स्वरूपात लिंगभाव आणि धर्मावर तुमच्या विचारांचा विस्तारीत करा?
३. भारतात सामाजिक आंदोलनात विविध संघटनांच्या भूमिकेले परिक्षण करा?
४. सामाजिक चळवळीत अंतर्भूत आणि सामाजिक, आर्थिक मुद्द्याचे वर्णन करा?
५. भारतातील सामाजिक चळवळीत विविध प्रकारच्या विचारसरणी आणि त्यांची सहभागीता यांची चर्चा करा?
६. वर्तमान काळात जनमत सामाजिक चळवळीस कसे पुढे नेते स्पष्ट करा?
७. सामाजिक चळवळीचे घटक स्पष्ट करून चळवळीच्या अवस्थांचे विश्लेषण करा?
८. जातीव्यवस्थेच्या व्याख्या सांगून प्रमुख वैशिष्ट्यांची चर्चा करा?
९. जातीसंस्थेस विघटीत करणाऱ्या घटकांची माहिती द्या?
१०. सामाजिक व्यवस्थेचा घटक म्हणून "सामाजिक वर्गाची संकल्पना" स्पष्ट करा?
११. जातीसंस्थेस विघटित करणाऱ्या घटकांची माहिती द्या?
१२. भारतीय सामाजिक स्तरिकरणाच्या संदर्भात लिंगभेदावर टिपण लिहा?
१३. भारतातील सामाजिक स्त्रिया सामाजिक दर्जात कसेकसे बदल झाले ते सांगून परिवर्तनाच्या कारणांची चर्चा करा?
१४. सामाजिक चळवळीत नेतृत्वाची भूमिका स्पष्ट करून नेतृत्वाचे प्रकार स्पष्ट करा?
१५. राजकीय संस्थांच्या सामाजिक चळवळीच्या प्रक्रियेवरील प्रभाव स्पष्ट करा?
१६. राजकीय संस्था आणि सामाजिक चळवळीची प्रक्रिया यातील अन्योन्य संबंध स्पष्ट करा?
१७. सामाजिक चळवळीमध्ये प्रसारमाध्यमांच्या भूमिकेचे विवेचन करा?
१८. सामाजिक चळवळीच्या प्रक्रियेत प्रसारमाध्यमाची भूमिका विशद करा?
१९. समकालीन वेळेचा आधार घेवून जनमत आणि सामाजिक चळवळीचे विश्लेषण करा?
२०. लोकशाही आणि सामाजिक चळवळी या विषयी सविस्तर चर्चा करा?
२१. प्रति चळवळ म्हणजे काय? भारतातील प्रतिचळवळीचा आढावा घ्या?
२२. भारतातील सामाजिक सुधार चळवळीवर निबंध लिहा.

टिपा लिहा

१. पुनरूत्थान चळवळ
२. जाती आणि सामाजिक चळवळ
३. नेतृत्व आणि सामाजिक चळवळ
४. प्रसार माध्यमे आणि सामाजिक चळवळ
५. मुल्यसंचय सिध्दांत
६. उद्रकावस्था
७. व्यवसाय निवडीवर प्रतिबंध
८. सेनार्टचा सिध्दांत
९. विकासवादी सिध्दांत
१०. नागरिकरण
११. परंपरागत पध्दतीचे नेतृत्व
१२. वैज्ञानिक किंवा विवेकाधिष्ठीत नेतृत्व
१३. सार्वभौमिकता
१४. महात्मा गांधींचे सुधार आंदोलन
१५. सत्यशोधक समाज आंदोलन
१६. विधवा पुनर्विवाह

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर I

पेपर - ४ विषय - भारतातील समकालीन सामाजिक समस्या

दिर्घउत्तरी प्रश्न -

१. सामाजिक समस्येचा अर्थ सांगून त्याचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
२. सामाजिक समस्येच्या कारणांची सविस्तर चर्चा करा.
३. भारतातील सामाजिक समस्या आणि सामाजिक परिवर्तन याविषयी आपले मत स्पष्ट करा.
४. सामाजिक विघटन दृष्टिकोनाची सविस्तर चर्चा करा.
५. मानकशून्यता या संकल्पनेचे दुर्खिमच्या मते सविस्तर विश्लेषण करा.
६. 'गरिबी' म्हणजे काय ते सांगून गरिबीचे मापन कसे केले जाते ते सविस्तर विश्लेषित करा.
७. दारिद्र्यामुळे निर्माण होणाऱ्या प्रश्नांची सविस्तर चर्चा करा.
८. भारताच्या संदर्भात गरिबी दूर करण्यासाठी उपाय सांगा किंवा उपाययोजन सुचवा.
९. जात म्हणजे काय? जातीविषमतेचे समाज जिवनावर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.
१०. अनुसूचित जातीच्या समस्यांची सविस्तर चर्चा करा.
११. अनुसूचित जाती-जमाती व मागासवर्गीयांच्या समस्या सोडविण्यासाठी उपाय स्पष्ट करा.
१२. लिंग विषमता म्हणजे काय? लिंग विषमतेचा स्त्रियांवर होणाऱ्या परिणामांची चर्चा करा.
१३. भारतातील लोकसंख्येच्या विस्फोट समस्येचे स्वरूप स्पष्ट करा व लोकसंख्येच्या वाढीची कारणे सांगा. निर्माण होणाऱ्या प्रश्नांची चर्चा करा.
१४. भारतातील लोकसंख्या नियंत्रणाकरीता विविध उपाय सुचवा.
१५. स्थलांतरणाचा अर्थ सांगून स्थलांतरास जबाबदार घटकांची चर्चा करा.
१६. आधुनिकीकरण कशाला म्हणतात?
१७. परिवर्तनाच्या संदर्भात आधुनिकीकरणाच्या संकल्पनेवर प्रकाश टाका.
१८. मुल्यांची अरिष्ट्ये ही संकल्पना स्पष्ट करून त्यांच्या परिणामाची सविस्तर चर्चा करा.
१९. प्रादेशिक विषमता म्हणजे काय हे अर्थ सांगून त्यांच्या कारणांची चर्चा करा.
२०. गुन्हेगारी म्हणजे काय? हे सांगून त्यांच्या कारणांची चर्चा करा.
२१. गुन्हेगारांच्या बदलत्या स्वरूपाची चर्चा करा.
२२. बालगुन्हेगारी म्हणजे काय? हे स्पष्ट करून त्यांच्या कारणांची मीमांसा करा.
२३. आधुनिक काळातील गुन्हेगारांच्या बदलत्या चित्राचा आढावा घ्या.
२४. दंगा म्हणजे काय ते सांगून या संकल्पनेचे सविस्तर विश्लेषण करा.

टिपा लिहा:-

१. समाजिक समस्या व असमानता.
२. समाजिक समस्या व परिवर्तन
३. मानकज्ञान्यता
४. सामाजिक विघटन
५. गरीबी म्हणजे काय?
६. दारिद्र्यामुळे निर्माण होणाऱ्या समस्या
७. अनुसुचित जातीच्या समस्या
८. लिंग विषमतेचा स्त्रियांवर होणारा परिणाम.
९. भारतातील लोकसंख्या नियंत्रण
१०. स्थलांतरणास जबाबदार घटक
११. लोकसंख्या काढीचे कारणे
१२. मुन्यांची अरिष्टये
१३. बालगुन्हेगारीची कारणे

लोक महाविद्यालय, वर्धा
प्रश्नसंच
एम.ए. समाजशास्त्र
सेमीस्टर II
पेपर १ - विषय - समाजशास्त्रीय विचारांचा अभ्यास

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. मार्क्सची द्वंद्वत्मक भौतिकवादाची संकल्पना स्पष्ट करा किंवा मार्क्सच्या विरोध विकास संकल्पनाची चर्चा करा किंवा विरोध विकास सिद्धांतासंदर्भात मार्क्सच्या विचाराची चर्चा करा
२. मार्क्सच्या सामाजिक परिवर्तनाच्या सिद्धांताची चर्चा करा. किंवा सामाजिक परिवर्तनासंदर्भात कार्ल मार्क्सच्या सिद्धांतांची चर्चा करा. किंवा सामाजिक परिवर्तनासंदर्भात कार्ल मार्क्सचे विचार स्पष्ट करा
३. कार्ल मार्क्सचे भांडवलवादावरील विचार स्पष्ट करा व भांडवलशाही अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सांगून तिचे परिणाम सांगा.
४. 'भांडवलशाहीच्या विकासातच तिच्या नाशाची बिजे आहेत' या विधानाचा परामर्श घ्या. किंवा भांडवलशाही ही आत्मविनाशक आहे या मार्क्सच्या मताचे स्पष्टीकरण करा.
५. मार्क्सच्या वर्गसिद्धांत स्पष्ट करून त्याच्या वर्गसंघर्ष विषयक विचारांचे स्पष्टीकरण करा. किंवा 'मार्क्सचा वर्गसिद्धांत हा सामाजिक स्तरिकरणाचा नसून तो सामाजिक परिवर्तनाचा व्यापक सिद्धांत आहे' चर्चा करा. किंवा वर्ग आणि वर्गसंघर्षाबाबत मार्क्सचे विचार सांगा
६. अतिरिक्त मुल्याबाबत मार्क्सचे विचार स्पष्ट करा किंवा अतिरिक्त मुल्य मार्क्सच्या विचारसरणीचा पाया आहे ह्या विधानाचे स्पष्टीकरण करा. किंवा अतिरिक्त मुल्याच्या सिद्धांताचे मार्क्सवादी दृष्टिकोनातून महत्त्व विशद करा.
७. 'परात्मता' सिद्धांताची चर्चा करा किंवा विलगीकरणाचा सिद्धांत स्पष्ट करा. किंवा परात्मता म्हणजे काय याची चर्चा करा. किंवा परात्मतेची संकल्पना स्पष्ट करा.
८. उत्पादनाच्या प्रकारामध्ये बदल झाल्यावर समाजसंरचनेमध्ये बदल घडून येतो. चर्चा करा. किंवा मार्क्सच्या सामाजिक संरचनेबाबतचा विचार स्पष्ट करा. किंवा उत्पादन आणि सामाजिक संरचना याविषयी मार्क्सचे विचार स्पष्ट करा.
९. मानवी समाजाच्या विकासासंदर्भात कार्ल मार्क्सचे विचार सांगा. किंवा 'उत्पादन साधनावर मालकी बदलल्याबरोबर समाज व्यवस्था बदलते' या मार्क्सच्या विधानाची चर्चा करा.

१०. सामाजिक क्रिया संदर्भात मॅक्सवेबरचे विचा स्पष्ट करा. किंवा मॅक्सवेबरच्या सामाजिक क्रिया संदर्भाचा विचार स्पष्ट करा.
११. मॅक्सवेबरनी मांडलेल्या आदर्श प्रास्पाच्या संकल्पना स्पष्ट करा. किंवा आदर्श प्रास्पाच्या सिध्दांताची चर्चा करा.
१२. मॅक्सवेबरच्या पध्दतीशास्त्राची चर्चा करा. किंवा समाजशास्त्राच्या अध्ययन पध्दती संदर्भात मॅक्सवेबरच्या योगदानाची चर्चा करा.
१३. मॅक्सवेबरची धर्माच्या समाजशास्त्राची उपकल्पना स्पष्ट करा व तीचे थोडक्यात समीक्षण करा. किंवा धर्माच्या समाजशास्त्राच्या बाबतीत मॅक्सवेबरने कोणते योगदान केले आहे याचे विवेचन करा.
१४. प्रोटेस्ट आचारशास्त्र आणि भांडवलशाही यांच्यातील संबंधाबाबत वेबरच्या विचारांचे परिक्षण करा. किंवा आधुनिक भांडवलशाहीच्या विकासाच्या बाबतीत मॅक्सवेबरच्या मतांचे परिक्षण करा.
१५. वेबरच्या नोकरशाहीविषयक संकल्पनेचे स्पष्टिकरण करा. किंवा 'नोकरशाही' ही सरकारचे हित साधणारी कार्यक्षम यंत्रणा होय' या वेबरच्या विधानाचे स्पष्टिकरण करा. किंवा वेबरच्या मते नाकरशाही, प्राधिकाराची प्रमुख वैशिष्ट्ये कोणती.
१६. वेबरने सांगितलेल्या शक्ती व सत्ता या संकल्पना स्पष्ट करा. किंवा अधिसत्ता म्हणजे काय ते सांगून त्याच्या प्रकाराची चर्चा करा.
१७. वेबरने समाजशास्त्राला दिलेल्या योगदानाचे मुल्यमापन करा.
१८. विलफ्रेडो पॅरोटोची वैज्ञानिक समाजशास्त्राविषयी संकल्पना स्पष्ट करा.
१९. पॅरोटोच्या तार्किक व अतार्किक क्रियाविषयीच्या संकल्पनांचे समीक्षण करून अवशेष व युक्तीवादाचे पर्यावसान अतार्किक क्रियेत कसे होते ह्याचे स्पष्टिकरण करा.
२०. पॅरोटोची अवशेषविषयक संकल्पना स्पष्ट करा. किंवा पॅरोटोचा अवशेषासंबंधीचा सिध्दांत सोदाहरण स्पष्ट करा. त्या सिध्दांताचे महत्त्व सांगा.
२१. विलफ्रेडो पॅरोटोची युक्तीवादाची संकल्पना त्याने कशी विकसित केली याचे विवेचन करा.
२२. श्रेष्ठी आणि समाजातील त्यांची भुमिका योच पॅरोटोने केलेले विश्लेषण स्पष्ट करा.
२३. समाजातील विषमतेवर आधारलेला पॅरोटोच्या सामाजिक परिवर्तनाचा सिध्दांत स्पष्ट करा.

टिपा लिहा.

१. पॅरेटोची वैज्ञानिक समाजशास्त्रविषयक संकल्पना स्पष्ट करा.
२. पॅरेटोच्या समाजशास्त्रीय विचार संप्रदायाचे समीक्षण करा.
३. जॉर्ज सिमेल यांच्या मते व्यक्ती आणि समाज ही संकल्पना सविस्तर विशद करा.
४. सामाजिक आंतरक्रियेचे अंतर्गत स्वरूप आणि प्रकार ह्यांचे सिमेलच्या मते विश्लेषण करा.
५. सिमेल यांनी सांगितलेल्या आंतरक्रियेच्या प्रकाराला स्पष्ट करा.
६. जॉर्ज सिमेल यांचा संस्कृती विषयक विचार स्पष्ट करा.
७. पॅरेटोचा युक्तीचाद
८. वेबरची नोकरशाहीची संकल्पना
९. अवशिष्टये
१०. सामाजिक आंतरहिया
११. आदर्श प्रारूप
१२. व्यक्ती आणि समाज
१३. तार्तिक च अतार्तिक क्रिया

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर II

पेपर २ - विषय - सामाजिक संशोधन गुणात्मक पद्धती

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. गुणात्मक संशोधन म्हणजे काय? हे स्पष्ट करून त्याच्या लक्षणाची चर्चा करा.
२. गुणात्मक पद्धतीशास्त्राचा सैद्धांतिक आधार सांगा.
३. सामाजिक संशोधनातील गुणात्मक आणि संख्यात्मक संशोधनातील फरक स्पष्ट करा.
किंवा
सामाजिक संशोधनातील गुणात्मक आणि प्रमाणात्मक संशोधनाचे स्वरूप व भेद सांगा
४. गुणात्मक संशोधनामधील नैतिकतांचे सविस्तर विश्लेषण करा
किंवा
गुणात्मक संशोधनामध्ये आचारसंहिताच्या महत्वविषयी स्पष्टीकरण करा.
५. संकल्पना नकाशाविषयी विस्तृत विवेचन करा.
किंवा
संकल्पना नकाशावर सविस्तर चर्चा करा.
६. संशोधन आराखडयामध्ये समाविष्ट कराव्या लागणाऱ्या बाबींची चर्चा करा
किंवा
संशोधन आराखडयातील मूलभूत घटकांची चर्चा करा
७. अन्वेषणात्मक किंवा परीचयात्मक संशोधन आराखडा कशाला म्हणतात? अन्वेषणात्मक संशोधनात वापरल्या जाणाऱ्या पद्धतींची माहिती लिहा.
८. व्यष्टी अध्ययन पद्धतीतील साधने व प्रक्रिया यांचे स्पष्टीकरण द्या.
किंवा
व्यष्टी अध्ययन पद्धतीतील प्रमुख साधने कोणती आहेत ते सांगून व्यष्टी अध्ययनात कोणत्या प्रक्रियांचा कसा अवलंब केला जातो ते समजावून सांगा.
९. व्यष्टी अध्ययन पद्धतीच्या गुण - दोषाची चर्चा करा.
किंवा
व्यष्टी अध्ययन पद्धतीचे मूल्यमापन करा.
किंवा
व्यष्टी अध्ययन पद्धतीचे लाभ कोणते आहेत हे सांगून या पद्धतीच्या मर्यादा स्पष्ट करा.
१०. खालील घटकांवर टीपा लिहा.
अ. जीवन इतिहास   ब. गुणात्मक संशोधन विवसनीयता आणि वैधता

क. तथ्यांचे वर्गीकरण ड. तथ्यांचे स्थानांतरण

११. व्यष्टी अध्ययनामध्ये तुलनात्मक आणि पूर्वलक्षी किंवा सिंहवलोकनात्मक पध्दतीची चर्चा करा.
१२. नमुना निवड कशाला म्हणतात? संशोधन कार्यात नमुना निवडतांना कोणते आधार संशोधकाने लक्षात घेतले पाहिजे.
१३. नमुना निवडीची प्रक्रिया म्हणजे काय? हे सांगून नमुना निवडीचा पध्दतीचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
१४. मुलाखत कशाला म्हणतात? मुलाखतीची उद्दीष्टे किंवा हेतम स्पष्ट करा.
१५. सामाजिक संशोधनात तथ्य संकलनाचे एक तंत्र या नात्याने 'मुलाखत' पध्दतीचे मुल्यमापन करा.

किंवा

मुलाखत तंत्र पध्दतीच्या गुणदोषांची चर्चा करा.

१६. लक्षकेंद्रीत म्हणजे काय? लक्षकेंद्रीत मुलाखतीमधील घटकांची चर्चा करा
१७. तज्ञ मुलाखत म्हणजे काय? हे स्पष्ट करून या मुलाखतीच्या प्रक्रीयेची सविस्तर चर्चा करा.
१८. मालिकात्मक मुलाखती संदर्भात चर्चा करा.
१९. आशय विश्लेषणाची उद्दीष्टे सांगून या पध्दतीची उपयोगिता व मर्यादा यावर प्राकश टाका.

किंवा

आंतरवस्तू विश्लेषणाची उद्दीष्टे कोणती आहे हे सांगून आंतरवस्तू विश्लेषणांचे महत्त्व व मर्यादा विषद करा.

२०. आंतरवस्तू विश्लेषणाच्या विविध प्रकारांची माहीती लिहा. किंवा आशय विश्लेषणाच्या विभिन्न प्रकारांवर प्राकश टाका. किंवा आंतरवस्तू विश्लेषणांच्या प्रकारांची चर्चा करा.

टिका लिहा:-

१. कथन मुलाखती
२. लक्षकेंद्रीत मुलाखती
३. अँटलस-टी-आय
४. स्नॅपशॉट अध्ययने
५. नमुना निवड पध्दती
६. आंतरवस्तू विश्लेषणाच्या मर्यादा
७. सामाजिक संशोधनात तथ्य संकलनाचे महत्त्व
८. आशय विश्लेषणाची उद्दीष्टे.
९. तज्ञ मुलाखत.
१०. तथ्यांचे स्थानांतर

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर II

पेपर ३- विषय - भारतातील सामाजिक चळवळी

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. सामाजिक चळवळीचा अर्थ स्पष्ट करून त्याची वैशिष्ट्ये व निर्मितीच्या सिद्धांताची चर्चा करा.
२. सामाजिक चळवळीच्या उदयाच्या संदर्भात मार्क्सच्या तत्वज्ञानाचा थोडक्यात परिचय करा.

किंवा

मार्क्सच्या समाज विषयक सर्वसामान्य सिद्धांताचे परिक्षण करा.

३. सामाजिक चळवळीची कारणे स्पष्ट करून तिची उद्दीष्ट्ये सांगा.
४. सामाजिक चळवळीच्या प्रकारांचे वर्गीकरण करा.
५. सामाजिक चळवळीचे घटक स्पष्ट करून चळवळीच्या अवस्थांचे विश्लेषण करा.
६. जाती व्यवस्थेच्या व्याख्या सांगून प्रमुख वैशिष्ट्याची चर्चा करा.
७. 'जाती संस्था' ही कोणत्याही एका कारकाचा परिणाम नाही तर अनेक कारकांचा परिणाम आहे या विचाराचे संदर्भात जाती संस्थेच्या उत्पत्तीविषयक विविध सिद्धांताचे विवेचन करा.
८. जाती संस्थेच्या विघटनाकरीता जबाबदार ठरलेल्या 'चेतन' कारणांची चर्चा करा.
९. भारतातील शेतकरी - शेतमजुरांची स्थिती स्पष्ट करा.
१०. भारतातील प्रमुख चळवळ म्हणून 'आदिवासीचा अस्तित्व लढा' यावर प्रकाश टाका.
११. आदिवासीच्या वसाहती व शासन काळातील चळवळीवर निबंध लिहा.
१२. स्वातंत्र्योत्तर काळातील आदिवासी चळवळीचे विश्लेषण करा.
१३. भारतातील कामगार संघ चळवळीच्या विकासाचा आढावा घ्या आणि तिने अनुभवलेल्या विविध प्रश्नांचे विश्लेषण करा.
१४. भारतातील राष्ट्रीय चळवळीचा आढावा घ्या.
१५. भारतीय समाज व्यवस्थेच्या संदर्भात दलित चळवळीचा प्रवास वर्णन करा.
१६. भारतीय स्त्रिया विकासात स्त्रि मुक्ती आंदोलनाची भूमिका विशद करा.
१७. परिस्थितीकी ही संकल्पना स्पष्ट करा.

१८. सामाजिक पर्यावरण चळवळीचे आधुनिक काळातील महत्त्व स्पष्ट करा.
१९. राज्य आणि नागरी समाजाच्या सामाजिक चळवळीच्या प्रक्रियेवरील प्रभाव स्पष्ट करा.
२०. सामाजिक चळवळीमध्ये प्रसार माध्यमाच्या भूमिकेचे विवेचन करा.
२१. नागरिक म्हणून मानवाधिकाराच्या चळवळी विषयी सविस्तर माहिती लिहा.
२२. 'लोकचळवळीचे राष्ट्रीय संघटन' याविषयी थोडक्यात विवेचन करा.
२३. भारतीय सामाजिक स्तरिकरणाच्या संदर्भात लिंगभेदावर टिपण लिहा.
२४. सामाजिक चळवळीचा आधारगट म्हणून वंश किंवा वांशिकतेचा विचार स्पष्ट करा.
२५. वंशिक चळवळीवर थोडक्यात आढावा घ्या किंवा वंशिक चळवळीवर टिपण लिहा.
२६. सामाजिक चळवळीच्या विकासासाठी सामाजिक परिवर्तनाचे महत्त्व विषद करा.
२७. भारतातील सामाजिक सुधार चळवळीवर निबंध लिहा.
२८. सामाजिक चळवळ आणि सामाजिक परिवर्तन याविषयी सविस्तर विश्लेषण करा.

टिपा लिहा:-

१. विद्यार्थी चळवळ
२. राष्ट्रवादी चळवळ
३. वांशिक चळवळ
४. सामाजिक सुधार चळवळ
५. सामाजिक चळवळ व विकास
६. सामाजिक चळवळ व सामाजिक परिवर्तन
७. नागरिक म्हणून मानवाधिकाराच्या चळवळ
८. दलित चळवळ
९. आदिवासी चळवळ
१०. कामगार चळवळ
११. सामाजिक स्तरीकरणाच्या संदर्भात लिंगभेद
१२. सामाजिक चळवळीत प्रसार माध्यमाची भूमिका
१३. लोकचळवळीचे राष्ट्रीय संघटन

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर II

पेपर - ४ विषय - भारतातील उद्योग आणि समाज

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. औद्योगिक संघटनेचा अर्थ स्पष्ट करून त्याचे स्वरूप व महत्त्व वर्णन करा.

किंवा

उद्योगात मानवीय संबंध याचा अर्थ स्पष्ट करून औद्योगिक संघटनेत त्याच्या उपयोगितेची आणि महत्त्वाची चर्चा करा.

२. औद्योगिक संघटनेचे विविध प्रकार वर्णन करून त्यांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा?

किंवा

अनौपचारिक संघटना म्हणजे काय? औपचारिक औद्योगिक संघटनेत त्याच्या उद्भवाकरीता उत्तरदायी असलेल्या विविध घटकांची चर्चा करा?

३. एक कुशल संघटन संरचनेची निर्मिती करतांना कोणते सिध्दांत आवश्यक आहेत ते विवेचन करा.

किंवा

संघटन संरचनेच्या सिध्दांताची सविस्तर चर्चा करा.

४. औद्योगिक संबंधाची चर्चा करा आणि त्याच्या अध्ययनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

किंवा

औद्योगिक संबंधाला आपण काय समजता? त्याचे उद्देश आणि क्षेत्राचे वर्णन करा.

५. औद्योगिक संघर्ष वा कलह कमी करण्याच्या विविध पध्दती स्पष्ट करा.

किंवा

औद्योगिक संघर्ष वा कलह निर्मूलनाचे विविध उपाय सुचवा.

६. भारतात होणाऱ्या औद्योगिक संघर्षाची माहिती द्या. उद्योगनिहाय व कारणनिहाय औद्योगिक संघर्षाचे वर्गीकरण स्पष्ट करा.

किंवा

अनिवार्य लवाद म्हणजे काय? अनिवार्य लवादाच्या अनुकूल व प्रतिकूल मुद्द्यांचे स्पष्टीकरण करा.

७. समुहिक सौदाबाजी काय आहे? उद्योगात याचे महत्त्व सांगा.

किंवा

सामुहिक सौदाबाजीला यशस्वी करण्यासाठी आवश्यक उपाय सांगा.

८. समुहिक सौदेबाजीच्या प्रमुख समस्या कोणत्या? भारतात या क्षेत्रात झालेल्या प्रगतीवर प्रकाश टाका

९. कार्य ही संकल्पना स्पष्ट करून कार्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

१०. मानवीय संबंधाच्या विचारधारेची व्याख्या करा आणि मानवीय संबंधाची आणि महत्त्वावर चर्चा करा.

किंवा

उद्योगात मानवीय संबंधावर एक आलोचनात्मक चर्चा करा.

११. मानवीय संबंधाची आधारभूत संकल्पना काय ते थोडक्यात विश्लेषित करा.
१२. मानवीय संबंधाविषयी हॉथोर्न प्रयोगाचा परीचय थोडक्यात द्या.
१३. उद्योगधंदा आणि सामाजिक वर्ग यांचा संबंध सविस्तर विशद करा.

किंवा

उद्योगधंद्याच्या संबंधाच्या अनुषंगाने सामाजिक समीकरणाचे वर्णन करा.

१४. उद्योगधंद्याचे कुटूंबसंस्थेवर कोणते व कसे परीणाम झाले. त्याचे सविस्तर वर्णन करा.

किंवा

उद्योगधंदा आणि कुटूंब यातील संबंध विषद करा.

१५. उद्योगधंदा व समाज हे परस्पर प्रभावित झालेले असतात. या विधानाचा सविस्तर आढावा घ्या.
१६. औद्योगिककरणाने प्राचिन समुदायाचे विघटन झाले. त्याची कारणे कोणती ते सविस्तर विशद करा.
१७. शासनसंस्था उद्योगधंद्यांना जाणीवपूर्वक आकार देत असते. या विधानाचा सविस्तर आढावा घ्या.
१८. उद्योगधंद्याचा शासन संस्थेवरील प्रभाव सविस्तर विषद करा.
१९. उद्योगधंदा आणि भारतात झालेले सामाजिक परिवर्तन याचे सविस्तर वर्णन करा.
२०. उद्योगधंदे व समाज यांचे संबंध विषद करून उद्योगाचे सामाजिक स्तरीकरण होणाऱ्या परीणामांची चर्चा करा.

टिपा लिहा:-

१. उद्योग व समाज
२. उद्योगधंदा व कुटूंब
३. औद्योगिक संबंध
४. उद्योगात मानवी संबंध
५. सामुहिक सौदेबाजी
६. कार्याचे प्रकार
७. औद्योगिक संघर्ष
८. अनिवार्य लवाद:अनुकूल व प्रतिकूल मुद्दे
९. अनौपचारिक औद्योगिक संघटना
१०. औद्योगिक कलह

लोक महाविद्यालय, वर्धा
प्रश्नसंच
एम.ए. समाजशास्त्र
सेमीस्टर III
पेपर १ - सामाजिक सिद्धांताचा परिचय

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. संरचनावाद म्हणजे काय ? संरचनावादावर ए.आर. रॅडक्लीफ ब्राउनच्या दृष्टीकोनाची चर्चा करा?
२. रेडक्लिफ ब्राउन यांचा कार्यात्मवादाची चर्चा करा?
३. संरचनात्मक मानवशास्त्राचे प्रणेता म्हणून लेवी स्ट्रॉस यांच्या विचारांचा सविस्तर आढावा घ्या?
४. संरचनावादावर लेव्ही स्ट्रॉसच्या दृष्टीकोनाचे परिक्षण करा?
५. प्रकार्यवादाची व्याख्या करा. प्रकार्यवादावर मॅलीनोव्हस्कीच्या विचारांचे परिक्षण करा?
६. रॉबर्ट मर्टन यांनी सांगितलेल्या प्रकार्यात्मक विश्लेषणाच्या सिद्धांताची चर्चा करा?
७. रॉबर्ट मर्टन यांच्या विचारांचे टिकात्मक परिक्षण करा?
८. टॉलकॉट पारसन्स यांच्या प्रकार्यवादाचे सविस्तर विश्लेषण करा?
९. पारसन्सच्या सामाजिक व्यवस्थेचे सविस्तर विश्लेषण करा?
१०. संघर्ष निवारण यंत्रणावर डेहरन्डाफचे विचार स्पष्ट करा?
११. संघर्षवादी सिद्धांताची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा?
१२. समाजातील संघर्षाच्या प्रकार्यात्मक विश्लेषणांवर लेव्हीस कोझरच्या विचारांची चर्चा करा?
१३. संघर्षाच्या कारणासंबंधी कोझर यांनी मांडलेल्या प्रस्तावाची चर्चा करा?
१४. प्रघटनशास्त्रीय दृष्टिकोन म्हणजे काय? त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा?
१५. घटीतार्थशास्त्राची व्याख्या करा? आणि घटितार्थ शास्त्रावर अल्फ्रेड शुंटझच्या दृष्टिकोनाची चर्चा करा?
१६. लोकविधी विज्ञानाचा अर्थ सांगुन त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा?
१७. दैनंदिन जीवनात 'स्व' च्या प्रस्तुतीकरणावर इर्विन गॉफमनचे विचार सविस्तर विशद करा?
१८. हेरॉल्ड गारफिकल यांचे 'लोकजीवन पध्दती शास्त्राविषयी' मत सविस्तर विशद करा?

टिपा लिहा:-

१. संरचनावादाचा अर्थ?
२. अमेरीकन - ब्रिटिश संरचनावाद?
३. संरचनावादाचे सकारात्मक आणि नकारात्मक परिक्षण?
४. अनुकुलन?
५. प्रकार्यवादाचा अर्थ?
६. प्रतिमान व्यवस्थापन?
७. सामाजिक क्रिया - व्यवस्थेचे आधार?
८. सार्वभौम प्रकार्यवाद?
९. मर्टनचा प्रकार्यवाद हा ना रूढीवादी आहे ना क्रांतीकारी?
१०. सामाजिक वास्तविकतेची निर्मिती?
११. अंतर्गत किंवा अंतर्समुह संघर्ष?
१२. संघर्षगट आणि गट संघर्ष?
१३. सामाजिक व्यवस्थेची प्रतिमा यांवर टिपण लिहा?
१४. लोकपद्धतीशास्त्र?
१५. लोकविधी विज्ञानाचा अर्थ?
१६. प्रतिकात्मक आंतरक्रियावाद आणि लोकविधी विज्ञान. साम्य - भेद?
१७. लोकजिवन पद्धतीशास्त्राच्या अभ्यास पद्धती?

लोक महाविद्यालय, वर्धा

प्रश्नसंच

एम.ए. समाजशास्त्र

सेमीस्टर III

पेपर २ - विषय - सामाजिक परिवर्तन आणि विकास

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. सामाजिक परिवर्तनाच्या प्रक्रियेच्या रूपात उत्क्रांतीची चर्चा करा?
२. सामाजिक परिवर्तनाशी संबंधीत संकल्पना म्हणून उत्क्रांती आणि प्रगतीची चर्चा करा?
३. सामाजिक परिवर्तनाच्या लोकसंख्येकीय आणि आर्थिक घटक स्पष्ट करा?
४. समकालीन भारतात सामाजिक प्रक्रियेच्या रूपात संस्कृतीकरणाच्या अवधारणेचे परिक्षण करा?
५. अविलंबित्व दृष्टिकोन म्हणजे काय? विकसीनशील राष्ट्रांना तो लागू होतो, चर्चा करा.
६. विकासाच्या नव-उदारवादी दृष्टिकोनावर टिपणी लिहा?
७. समकालीन समाजासाठी संपोषित विकासाची भूमिका आणि महत्त्वाची चर्चा करा?
८. विकासासाठी संस्कृती सहायक आणि अडथळ्याच्या रूपात कसे कार्ये करते ते स्पष्ट करा?
९. सामाजिक परिवर्तनाचा सामाजिक - मानसशास्त्रीय सिद्धांत स्पष्ट करा?
१०. समकालीन भारतात सामाजिक परिवर्तनाची एक प्रक्रिया म्हणून सांस्कृतिकरणाचे वर्णन करा?
११. आधुनिकीकरण आणि इहवाद यांच्यातील साम्य आणि भेद विशद करा?
१२. अविलंबित्व दृष्टिकोन कशास म्हणतात? वर्तमान काळातील त्यांच्या उपयोगितेची चर्चा करा?
१३. विकासासाठी बहुराष्ट्रीय कंपन्यांच्या भूमिकेचे आकलन करण्यासाठी नव-उदारवादी दृष्टिकोनाचे परिक्षण करा?
१४. विकासास सहायभूत आणि अडथळा म्हणून संरचनेवर तुमच्या दृष्टिकोन सविस्तर विस्तारित करा?
१५. संपोषित विकास कशास म्हणतात? संपोषित विकासास पुढे नेणाऱ्या घटकांची चर्चा करा?
१६. आधुनिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा आणि भारतीय समाजावर त्याचा परिणाम विशद करा?
१७. धर्मनिरपेक्षता म्हणजे काय? धर्मनिरपेक्षता व सामाजिक परिवर्तन यावर प्रकाश टाका?
१८. औद्योगिकरण म्हणजे काय हे सांगून औद्योगिकरणाचे परिणाम विशद करा व त्यातून कोणत्या सामाजिक समस्या निर्माण होतात ते सांगा?
१९. औद्योगिकरणामुळे झालेल्या परिवर्तनाची चर्चा करून औद्योगिकरणाच्या दुष्परिणामाला थांबविण्यासाठी उपाय

सांगा?

२०. स्थलांतराची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा?

२१. नगरिकरण म्हणजे काय स्पष्ट करा? नागरीकरणामुळे सामाजिक जीवनात कोणती परिवर्तने घडवून आणली ते स्पष्ट करा.

२२. विस्थापनाचा अर्थ स्पष्ट करून विस्थापनाच्या समस्या सोडविण्यासाठी उपाय सांगा?

२३. शाश्वत विकासाच्या संदर्भात सर्वांगीण विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा?

२४. भारतात आर्थिक विकासाच्या संदर्भात स्त्रियांच्या भूमिकेचे परिक्षण करा?

टिपा लिहा:

१. माहिती तंत्रज्ञान
२. नागरीकरण
३. बहुराष्ट्रीय कंपन्या
४. विस्थापन
५. जनसंवाद माध्यमे आणि सामाजिक परिवर्तन
६. औद्योगिकरण आणि सामाजिक परिवर्तन
७. विकासाचा आधुनिकीकरण दृष्टिकोन
८. विकास आणि विस्थापन
९. सामाजिक परिवर्तनाची वैशिष्ट्ये
१०. सामाजिक परिवर्तनाचे घटक
११. औद्योगिकरणाचे परिणाम
१२. औद्योगिक परिवर्तन
१३. नागरिकरण व सामाजिक परिवर्तन
१४. नगरिकरणाचा जातीवर प्रभाव
१५. ग्रामिण व नागरी जीवन यातील भेद
१६. नागरीकरणाची कारणे
१७. पीटर हेमिल्टन ज्ञानोदय सिद्धांताचे वैशिष्ट्ये
१८. उत्तर परंपरागत समाज

लोक महाविद्यालय, वर्धा
प्रश्नसंच
एम.ए. समाजशास्त्र
सेमीस्टर III
पेपर ३ - जागतिकिकरण व समाज

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. जागतिकिकरणाची व्याख्या करा. जागतिकिकरणाचा व्यवच्छेदक लक्षणांची चर्चा करा?
२. जागतिकिकरण म्हणजे काय हे सांगून त्याचे फायदे व तोटे कोणते ते सांगा?
३. जागतिकिकरणास समजून घेतांना पौर्वेत्थीकरण व अमेरीकीकरणाच्या प्रक्रियेची चर्चा करा?
४. जागतिकिकरणाचा समाजावर पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा?
५. जागतिकिकरणाच्या संबंदात नव-उदारवादावर तुमच्या दृष्टिकोणाचे परिक्षण करा?
६. जागतिकिकरणात माध्यमे म्हणून राष्ट्र - राज्य याविषयी चर्चा करा?
७. सांस्कृतिक संकरीकरण आणि सांस्कृतिक अभिसरण या जजागतिकिकरणाच्या जटील प्रक्रिया आहेत. चर्चा करा?
८. जागतिकिकरण म्हणजे काय ते सांगून नागरीकरणाच्या वर्तमान स्वरूपाची चर्चा करा?
९. जागतिकिकरणाच्या आर्थिक मध्यस्थांच्या भुमिकेत बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची चर्चा करा?
१०. बहुराष्ट्रीय निगम उत्पादन तंत्र यांचा संबंध विशद करा?
११. आंतरराष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेसंबंधी माहिती लिहा आणि त्याचा जागतिकीकरणावर काय प्रभाव पडतो याचे वर्णन करा?
१२. जागतिकिकरणाच्या मध्यस्थांच्या स्वरूपात जनसंवाद माध्यमांच्या भुमिकेचे परिक्षण करा करा?
१३. माहिती तंत्रज्ञानाच्या जागतिक सामाजिक परिणामाचे मूल्यमापन करा?
१४. असमानता आणि दारिद्र्य जागतिकिकरणापुढे मोठे आव्हाने आहेत. चर्चा करा?
१५. ग्रामीण - नागरी सातत्याचा ग्रामीण जीवनावर झालेल्या परिणामाविषयी चर्चा करा?
१६. मुलतत्ववादाचा अर्थ सांगून भारतात मुलतत्ववादाचे परिणाम सविस्तर विशद करा?
१७. जागतिकिकरणामुळे पर्यावरणाचा न्हास होतो का? त्याचे सविस्तर स्पष्टीकरण द्या?
१८. समाजातील बहुसंख्या - अल्पसंख्या विभाजन जागतिकिकरणाचे प्रत्यक्ष अपत्य आहे. स्पष्ट करा?

टिपा लिहा:

१. प्रती - अमेरीकीकरण
२. जागतीकीकरणाचा अर्थ
३. जागतीक व्यापार संघटना
४. 'आधुनिकीकरणामुळे जागतिकीकरणाला वेग आला' टिपण लिहा.
५. 'नवउदारमतवाद हा नवसाम्राज्याचे रूप आहे'
६. नागरी समाजाचा अर्थ
७. राष्ट्र - राज्य. टिपण लिहा
८. वैश्वीकरणाचा सामाजिक - सांस्कृतीक परिणाम
९. आंतरराष्ट्रीय मुद्रानिधीच्या कार्याचे मुल्यमापन
१०. जागतिक अधिकोषाचे व्यवस्थापन
११. माहिती आणि संवाद तंत्रज्ञान
१२. राजकीय क्षेत्रावर टिपण लिहा
१३. आधुनिकीकरण आणि भारतीय समाजातील परिवर्तन
१४. ग्रामिण व नागरी जीवन यातील भेद
१५. शहरी जातीव्यवस्था आणि स्तरीकरण
१६. जागतिकीकरण आणि धार्मिक मुलतत्ववाद
१७. 'पर्यावरण संरक्षण : काळाची गरज' टिपण लिहा
१८. पर्यावरणातील प्रदुषणाचे विविध प्रकार सांगा.

लोक महाविद्यालय वर्धा

विभाग :- समाजशास्त्र

III Sem

पेपर ४ - भारतीय ग्रामीण व्यवस्था

दिर्घउत्तरी प्रश्न:-

१. ग्रामीण समाजशास्त्राची संकल्पना स्पष्ट करा.
२. ग्रामीण समुदायाची वैशिष्ट्ये सांगा.
३. ग्रामीण समुदाय आणि नागरी समुदाय यातील फरक स्पष्ट करा.
४. ग्रामीण समुदायाची उत्पत्ती आणि विकास याविषयी थोडक्यात माहिती सांगा.
५. ग्रामीण भारतातील कृषीक्षेत्रावर आधारीत सामाजिक संरचनेची चर्चा करा.
६. भारतातील ग्रामीण समाजातील जातीव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सांगा.
७. जातीव्यवस्थेचा उद्गम व स्वरूप स्पष्ट करून जातीची कार्ये सांगून त्यातील दोष स्पष्ट करा.
८. जातीसंस्थेचे आजचे परिवर्तित स्वरूप स्पष्ट करून जातीसंस्थेच्या परिवर्तनाची कारणे सांगा.
९. संस्कृती या संकल्पनेची व्याख्या द्या आणि संस्कृतीच्या पैलूंची चर्चा करा.
१०. संस्कृती, व्यक्ती आणि समाज ह्यांचा अन्योन्यसंबंध स्पष्ट करा.
११. सामाजिक संस्था म्हणजे काय ते स्पष्ट करून संस्थेची घटक व कार्ये स्पष्ट करा.
१२. संयुक्त कुटुंबाची व्याख्या व वैशिष्ट्ये सांगून संयुक्त कुटुंबाच्या विघटनाला जबाबदार असणाऱ्या कारणांची चर्चा करा.
१३. ग्रामीण कुटुंब व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सांगून कुटुंब कल्याण कार्यक्रमाचा ग्रामीण जीवनावरील प्रभाव स्पष्ट करा.
१४. भारतीय ग्रामीण जीवनात धर्माची भूमिका स्पष्ट करा व भारतात प्रचलित धार्मिक संस्कारांविषयी माहिती द्या.
१५. ७३ व्या घटनादुरुस्तीवर चर्चा करून ग्रामीण विकास व पुनर्रचनेच्या संदर्भात पंचायती राज्यांचे मुल्यांकन करा.
१६. महात्मा गांधी रोजगार हमी योजना विषयी माहिती द्या.
१७. ग्रामीण भागातील आरोग्य विषयक अभियानाचा आढावा घ्या.
१८. ग्रामीण क्षेत्रात सहकारी चळवळीच्या यशापयशाचे वर्णन करा.

टिपा लिहा

१. ग्रामीण समाज
२. स्वायत्तता
३. बलुतेदारी
४. जातीव्यवस्था
५. औद्योगीकरण व नागरीकरण
६. संस्कृती परिपालन व संस्कृतीचे वहन
७. कुटुंबाचे संघटन व विघटन
८. कुटुंब कल्याण कार्यक्रम
९. रोजगार हमी योजना
१०. निषकर्मण विधी
११. चुडाकर्म आणि उपनयन विधी
१२. आश्रमव्यवस्था व पुरूषार्थ
१३. कर्मसिध्दांत व पुनर्जन्म
१४. पंचायत राज
१५. मनरेगा स्वयंसहायता गट व बचत गट
१६. इंदिरा आवास योजना
१७. आशा व ग्रामीण आरोग्य रूग्णालय
१८. सर्वोदय चळवळ व ग्रामदान चळवळ